

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Scènes

Verlies en herwinning van hoofdhaar

Julio Cortázar

GUY VERBRUGGEN

◊Om te strijden tegen het pragmatisme en de verschrikkelijke neiging tot het bereiken van nuttige doeleinden ... ◊ zo begint dit merkwaardige korte verhaal van de Argentijnse meester Julio Cortázar (1914-1984). Zijn procedé is even eenvoudig als bizar: pluk een haar uit je hoofd, leg er in het midden een knoop in en spoel hem weg door de afvoer van de wastafel in je flat. Even later kan men aan het ◊herwinnen◊ van de gedropte haar beginnen. Van het demonteerren van de zwanenhals van de wastafel gaat het naar het blootleggen van het stuk buis van de zwanenhals naar de hoofdleiding van de afvoer. Nadien zullen we de leiding tot de benedenverdieping moeten slopen, waartoe er vele jaren gewerkt zal moeten worden om het geld bij elkaar te krijgen dat nodig is om de flats te kopen onder de eigen flat. De dag zal komen dat we de buizen van alle flats kunnen openbreken. Dan zullen we maandenlang leven tussen waskommen vol natte haren, zoekend en sorterend. Als de haar met de knoop dan nog niet verschijnt, dan wordt het volgende project het hoofdriool van de stad. Met een speciaal pak, een sterke lantaarn en een zuurstofmasker zullen we de galerijen exploreren, desnoods tot aan de rivier. Heel vaak zullen we indruk krijgen aan het eind van onze taak gekomen te zijn omdat we haar, gelijkend op dat wat we zoeken, zullen vinden. Maar bijna altijd zullen we moeten constateren dat de knoop in kwestie een eenvoudige verdikking is of een

klont van een of ander silicaat of oxide. Maar misschien vinden we veel eerder de haar met de knoop, bijvoorbeeld op enkele centimeters van de afloop van de wastafel, of ter hoogte van het appartement op de tweede verdieping, of in het eerste onderaardse buizenet.

◊Een werk dat iedere schoolmeester zijn leerlingen zou moeten opleggen, in plaats van hen de keel uit te hangen met de gulden snede of de burgeroorlog, zo besluit Cortázar zijn verhaal.

Reeds de eerste zin verbaast, verrassing en onvoorziene elementen zijn bij Cortázar nooit veraf. Het verhaal verloopt grillig, niets is wat het lijkt. Is dit verhaal nu een komedie of een tragedie, houdt hij ons voor de gek of wil hij ons iets leren?

De haar die vrijwillig wordt weggespoeld en nadien teruggezocht doet mij denken aan het ◊fort-da◊-spel dat Freud bij zijn kleinzoon in *Jenseits des Lustprinzips* beschrijft. Het spel is een eerste vorm van symbolisering, waardoor het kind zich kan losmaken van de moeder, een passieve ervaring wordt een actie, een symbolische verwerking van de pijnlijke afwezigheid van de moeder. Het spelletje drukt ook de wens van het kind tot wraak uit: ga dan maar weg! Ik heb je niet nodig, ik ben het die jou wegstuurt.

Maar er is meer: ook psychoanalyse gaat over het plezier van denken, zoeken, en gewoontes en opvattingen ter discussie stellen. Liever zal men niet uitgaan van vragen als: ◊Waarom dient het?◊ of: ◊Wat brengt het op?◊, maar veeleer vertrekt men van de grondregel en tracht zijn gedachten en gevoelens (of zijn haar) de vrije loop te laten. Mentaliseren gaat steeds uit van een niet-weten maar vooral graag ontdekken. Psychoanalyse confronteert therapeut en patiënt met een vaak lange zoektocht. Leg u in psychotherapeutische zaken niet te vlug

neer bij «Ik vind het niet, zet alle zeilen bij waar nodig en zoek geduldig en vasthoudend als een visser of een haarzoeker.

Hoopvol blijven zoeken is de boodschap in alle psychotherapie.

Maar er is meer: van de kraan tot de riviermonding wordt er gezocht. We zien een mengeling van niet aflatende ernst en ongebreidelde fantasie in Cortázars willen afdalen in de riolen, met inzet van alle middelen.

Psychoanalyse neemt de patiënt, maar ook de therapeut, geheel in beslag, 'is moeilijk en veeleisend. Ze laat zich niet zo goed hanteren als een bril die men bij het lezen opzet en voor het wandelen afzet. In de regel neemt de psychoanalyse de arts helemaal wel of helemaal niet in beslag, zegt Freud in een van zijn *Colleges (Nieuwe reeks)*.

Psychoanalyse vereist ernst, maar bovendien vooral speelruimte. Het vermogen tot spel en creativiteit is volgens Winnicott (*Playing and reality*) wezenlijk voor de psychische gezondheid. Psychotherapie heeft volgens hem te maken met twee mensen die samen spelen. Laat uzelf en uw fantasie

eens gaan, als patiënt of als therapeut, denk en speel eens door tot bij de monding van de rivier. Voor elk kind en voor elke volwassene is voldoende eigen fantasiewereld van groot belang om te overleven, om de werkelijkheid draaglijker te maken en te ontkomen aan de woestijn van desillusies die het leven voor iedereen in belangrijke mate is — een beeld van Ladan in *Het vanzelfzwijgende*.

Maar er is meer: de protagonist legt zélf een knoop in het haar, legt zichzelf een moeilijk raadsel op dat hij dan nadien als hindernis ziet en koste wat het kost wil oplossen. Psychoanalyse gaat over beperkingen onder ogen zien en aanvaarden vanuit het verleden waar we zelf deel aan hebben. Hebben wij niet zélf de knoop, de beperking (mede) gelegd die we niet kunnen, willen of durven terugvinden? In de loop van zijn analyse ontdekt men stilaan verborgen, want afgeveerde, betekenissen.

Tot hier mijn associaties bij het korte hoofdhaar-verhaal, maar er is hopelijk meer ...

Literatuur

CORTÁZAR, J. (1967). *De mierenmoordenaar*. Amsterdam: Van Ditmar.